

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Росица Иванова Стоянова,

Институт за исторически изследвания – БАН,

за дисертационния труд на Юра Тотева Константинова

на тема: „Българите в Солун от 60-те години на 19 век до Балканските войни“

за присъждане на научната степен „Доктор на историческите науки”,

Професионално направление: 2.2. История и Археология

Предложеният за публична защита дисертационен труд е цялостно, комплексно, мултидисциплинарно по своя характер изследване. Значимостта на темата е извън съмнение и се определя както от мястото и ролята на Солун като административен, стопански, комуникационен и военен център в Османската империя, един от не многото мегаполиси на Балканите през разглеждания период, така и от връзката и значимостта му за развитието на българското население в тази част на империята, от мястото му в българската история и памет. Темата не просто не е разработвана в историографията в този ѝ обем, хронологически обхват и проблемни полета, а както констатира авторката „отсъства напълно от официалния разказ за историята на България и българите“. Това от своя страна дава немалко възможности за фалшификации и злоупотреби с историческите факти, създава усещане за неудовлетвореност у наследниците на хората, вградили своя живот и съдба в миналото на града и предоставя допълнителни аргументи на Константинова, превръща се в неин стимул да пристъпи към научното дирене.

В заглавието хронологическите рамки на изследването са фиксирани от 60-те години на 19 век, когато в града се формират първите трайни институции на българите, до Балканските войни, довели до окончателното унищожаване на всичко създадено с усилията и енергията на поколения наши сънародници. В самата работа обаче авторката излиза извън тези времеви рамки, а също надхвърля формулираните в увода цели и задачи „да представи и анализира наличните сведения за българската общност в Солун през късния османски период“. На много места в текста, и обособено в §3 на последната глава на дисертацията, привличайки разнообразни по произход и характер архивни документи, мемоари, художествени и кинематографични произведения, публикувани и лично взети интервюта от наследници на видните някога солунски български фамилии, Константинова фокусира своето внимание върху паметта за „българския Солун“. Именно тези части в най-голяма степен придават мултидисциплинарен облик на разработката и демонстрират за пореден път високия професионализъм, чувството за

отговорност, с които дисертантката подхожда при анализа и трактовката на събитията и на следите, които те оставят в националната памет.

В структурно отношение трудът се състои от Увод, три глави, Заключение и списък на ползваните извори и литература. Общият му обем е 494 стр. Обичайно, изследователските намерения, цели и задачи, методите на проучване, на анализ и интерпретация са формулирани в „Увода“ на дисертацията. Направеният историографски анализ е пълен, критичен и демонстрира отличното познаване на историческата книжнина, посветена на града и на живеещите в него етноси като цяло. При структурирането на същинската част на работата е приложен тематичния подход като авторката се е стремяла и в значителна степен е успяла да проследи в хронологически порядък развитието на събитията и процесите вътре в отделните тематични кръгове. В резултат се е получил един добре балансиран във формално-количествено и в съдържателно отношение текст, а повторенията (обичайни при подобно структуриране) са сведени до минимум. В първа глава, озаглавена „Формиране и укрепване на българската общност“, в рамките на четири параграфа са изложени и анализирани данните за демографското развитие на българската общност в града, на фона на характеристиките на другите етноси, населяващи късноосманския Солун и на българското население в околните вилаети, направени са професионален и социален разрез на българската колония, проследени са процесите на формиране на българската община и трудностите, през които преминава тя в своето развитие, описани са имотите, които придобива и тяхната съдба днес. Втората глава е посветена на просветните институции. Отново в четири параграфа, на базата на богат и разнообразен изворов материал, Константинова разглежда развитието на отделните образователни степени като се започне от характерните за българите в Македонските вилаети забавачки и се мине през началните училища, за да се стигне до двете гимназии – Мъжката и Девическата. Много плътно откъм фактология авторката разкрива проблемите и достиженията на българското просветно дело в града, сравнява ги с тези на другите националности, показва влиянието на образователните тенденции, характерни за българската държава (до 1885 г. и влиянето и връзката с Източна Румелия), анализира броя и социалния статус на учениците, прави индивидуални и общи характеристики на учителския състав. Последната част на дисертационния труд се състои от три параграфа и се занимава с участието на българите в обществения и политическия живот на мегаполиса. В заключението авторката прави синтез на своята теза и излага в завършен и концентриран вид основните си изводи и заключения.

Достойнствата и приносите на представения за защита дисертационен труд са многобройни и от различно естество. Специално бих акцентирала на няколко от тях, които по мое мнение най-пълноценно характеризират доц. Юра Константинова като изследовател. На първо място бих посочила внушителната информационна база, която е използвана в изследването. Масивът наистина е впечатляващ – издирени и привлечени са документи и материали от десетки (почти 100) учрежденски, на обществени организации, лични и семейни архивни колекции, пръснати в архивохранилищата в България, Гърция, Република Северна Македония; ползвани са теченията на 35 периодични издания, десетки публикации на документи, мемоарни съчинения, пътеписи, произведения на художествената литература, драматургията и кинематографията. Така в научно обръщение е вкаран нов, огромен по обем, разнообразен по произход и характер, богат по своето съдържание документален материал. Високата ерудиция и професионалната етика на авторката личат и в ползваната научна и справочна литература, включваща внушителен брой автори и заглавия. Всичко това е дало възможност изложението да бъде максимално уплътнено откъм фактология и му е предало цялостен и комплексен характер. Трудно би се намерил аспект от живота на общността, до който авторката да не се е докоснала пълно или по-частично. Написано четивно, при спазване на задължителната за историка дистанция от предмета на неговия анализ, но и с лично отношение, изследването създава жива и пълнокръвна картина на развитието на българската общност в Солун – демографско състояние, личности и влиятелни фамилии, институции. Показани са както достиженията, така и проблемите. Характерен маниер в работата на доц. Константинова като изследовател, познат и от предишните ѝ научни публикации, е прилагането на сравнителния исторически подход. Доброто познаване на живота на другите общности в многоликия в етническо отношение Солун, ѝ дава възможност да ситуира мястото и ролята на българите в икономическия, политическия и обществения живот на града, да прави обосновани сравнения с достиженията на другите етноси. Така тя достига и до отговорите на въпроса: защо в крайна сметка тази общност се разпада. Сред по-частните приноси бих изтъкнала чудесните личностни портрети, с които текстът е пълен; проследяването на родовата история на най-влиятелните солунски български фамилии и ролята им за укрепването на националното съзнание на общността; чудесното изложение за дейността на българския търговски представител, а след 1908 г. генерален консул в града Атанас Шопов; детайлизираното изложение за дейността на организациите на обществената благотворителност и др.

Авторефератът е съставен съобразно законовите изисквания, а текстът му отразява адекватно структурата, методологията, съдържанието и основните резултати, постигнати в изследването.

Представен е и списък с публикации по темата, 10 на брой, както и такъв на статии и студии, които са извън темата на дисертацията. Всички научни публикации са отпечатани в авторитетни научни издания, а значимостта им се доказва и от многобройните им цитирания от наши и чужди автори.

В заключение, дисертационният труд на тема: „Българите в Солун от 60-те години на XIX в. до Балканските войни“ представлява завършено и представително историческо изследване, концептуално и с приносен характер. Трудът съдържа теоретични обобщения по значими научни проблеми и открива нови изследователски полета. Като давам своята положителна оценка за успешно проведеното изследване, представено от дисертационния труд, автореферата, постигнатите резултати и приноси, предлагам на почитаемото научно жури да присъди на Юра Константинова Тотева научната степен „Доктор на историческите науки“ в професионално направление 2.2. История и Археология.

София, 20 декември 2019 г.

Доц. д-р Росица Стоянова